

Noen kvartærgeologiske iakttagelser i Lakselvdalen, Finnmark.

Av

HARALD SKÅLVOLL

Med 1 kart.

Sommeren 1957 assisterte jeg D. Crowder ved kartlegningen av de prekambriske bergarter i Lakselvdalen (Crowder, 1958). Samtidig undersøkte jeg de kvartærgeologiske forhold samme sted.

Til den kvartærgeologiske kartlegning ble benyttet gradteigs-kartene (1 : 100 000) over Børselv, Stabbursdalen og Skoganvarre. De oppgitte terrassehøyder i teksten er målt med aneroidbarometer.

Isens bevegelsesretning.

Det er meget som tyder på at hele området var dekket av ismasse under istiden. Skuringsstriper er iaktatt på høyden (270 m) nord for Gaggavatn, og flyttblokker forekommer på de høyeste fjelltopper. Skuringsstripene viser at isens bevegelsesretning var nordlig og det samme viser flyttblokkene. Disse består av bergarter som forekommer i fast fjell syd for området.

De løse avsetninger.

Som det sees av kartet (fig. 1) er ca. 50 % av fjellgrunnen innen området dekket av løsmasser. Disse er delt inn i tre grupper, moreneavsetninger, marine avsetninger og glasifluviale avsetninger.

Moreneavsetninger.

Bunnmorene. To større områder er helt dekket av bunnmorene. Det ene er begrenset av N-enden av Russevatn, Gagga-Gaissa i syd og Nesvatn i nord; det andre ligger på begge sider av Øvre- og Nedrevatn.

Bunnmorenedekket er tynt. Mektigheten varierer litt, men blir sjelden mer enn 50 cm, bortsett fra noen forsenkninger, hvor den kan

bli opp til 2 m. Oppå selve bunnmorenedekket er det ofte store kant-rundede blokker av bergarter som er fremmede for stedet. Morenedekket består ellers av steinet morenegrus med litt mo og mjele, og dets steinmateriale, bortsett fra overflatelaget, er stedeget.

Dødismorene. Ved Skoganvarre er morenen hauget med rikt blokk- og steininnhold. Dette blir også nevnt av Reusch (1904). Svære morenehauger og rygger som rager opp til 20—40 m over det om-liggende terreng, ligger i alle mulige retninger. Lengden av ryggene varierer fra 50—100 m. Snitt i to rygger viser at materialet er usortert og rikt på blokker og steiner av fremmede bergarter.

Det finnes også grytehull mellom haugene. Endemorener eller sidemorener ble ikke observert under kartlegningen.

Marine avsetninger.

Mektige marine avsetninger finnes særlig langs Lakselva, men også langs Brennelva og ved utløpet av Časkeljokka. Det er her terrasser som ligger i varierende høyder (5—50 m) over elvenivåene i dag. I terrassene er materialet sortert. Nedenfor oppsummeres noen terrasse-trinn ved Časkeljokka, Brennelva og Lakselva.

Ved Časkeljokka rett øst for riksveien er det en stor terrasse med toppflate 70 m over havet. Terrasseflatens utstrekning i N-S-retningen er ca. 1 km og i Ø-V-retningen, ca. 500 m. Den heller fra fjellet i øst mot ytterkant i vest hvorfra terrassesiden skråner bratt mot Časkeljokka. Brattsiden er dekket av nedraste store rundete steiner. Materialet ellers i terrassen er lagdelt sand og grus.

På samme sted er det i 30 m nivået en lavere terrasseflate. Topp-laget består av kuppelstein, for øvrig er materialet lagdelt sand og grus.

Fra der Časkeljokka krysser riksveien og 500 m vestover er det også utviklet en terrasseflate i 20 m nivået. Materialet i denne terrassen er lagdelt mo og sand.

Til samme nivået er det også bygd opp terrasser både ved Brennelv og Lakselv. På terrassen ved Brennelv er det en større myr. Torvdybden ble målt til 2 m. Under myrdekket er det leirblandet mjele.

Langs Lakselv finnes det videre markerte terrasseflater i høyden fra 10—70 m over havet; på 10 meters flaten ligger Banak flyplass.

Snitt i terrassen ved Banak, dype elveskjæringer i terrassene ved Lakselv gjestgiveri og vest for Porsvatnan viser at materialet består av lagdelt mo og sand med enkelte tynne gruslag. Dette materiale går

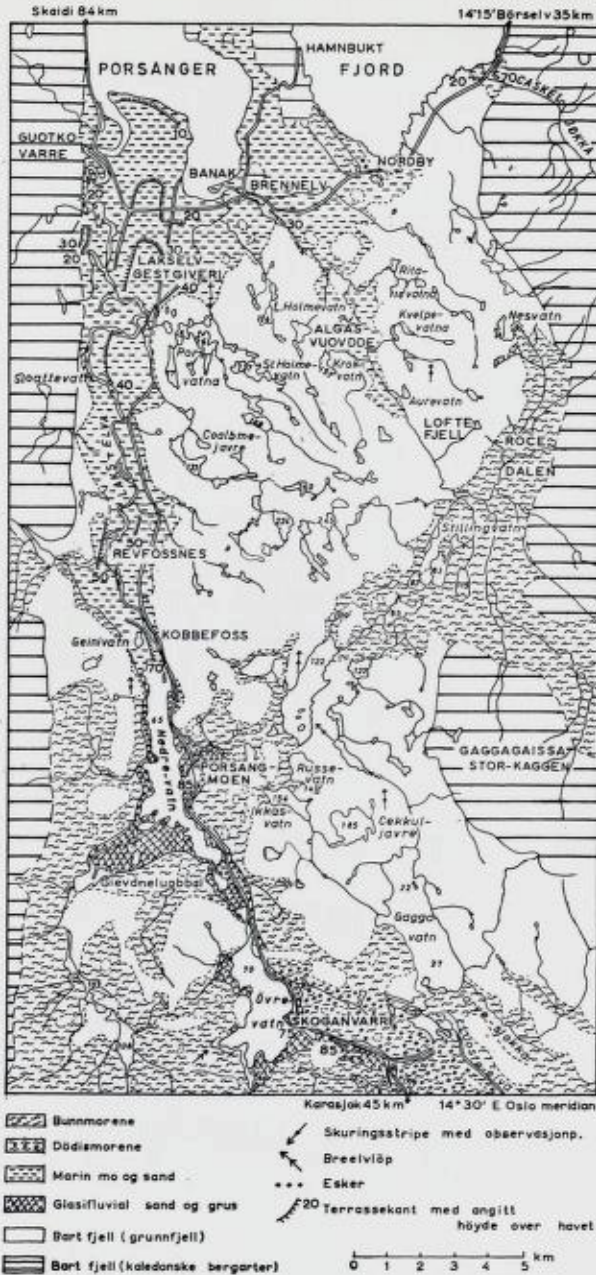

Fig. 1. Kvartärgeologisk kart över Lakselvdalen, Finnmark.
 Map showing the quaternary geology of Lakselvdalen, Finnmark.

helt til topps i terrassene i den nordlige delen av dalen, mens en større terrasse ved Revfossnes (50 m o.h.) har kuppelstein på toppen.

I terrassen (70 m o.h.) ved nordenden av Nedrevatn er det flere grytehull, i et av de største ligger Geinivatn.

Disse terrasser er åpenbart merker etter tidligere havnivåer. Terrasseflaten ved Časkeljokka i 70 m nivået angir den marine grense (muntlig meddelelse fra lektor Marthinussen), mens terrassene ved Lakselv er så lave i forhold til den ved Časkeljokka at de må være yngre dannelser.

Breelavsetninger.

Som det sees av kartet er det breelavsetninger på begge sider av Nedre- og Øvrevatn.

I 75 og 85 m nivået er det vel utviklede terrasseflater. På 75 m flaten ligger Skoganvarre fjellstue og på 85 m flaten Porsangmoen. I 85 m flaten syd for Skoganvarre fjellstue er det dessuten flere grytehull. Materialet i terrassene er lagdelt sand og grus.

Disse øvre terrasser må ansees avsatt som randavsetninger langs en dødbre som lå i Nedre- og Øvrevatn.

Eskers.

Ved Nordby er en ca. 300 m lang esker med retning NNV. Et grustak i eskeren ved riksveien viser skråskiktning med vekslende lag av grus og sand med mindre lag av rullestein. Oppå eskeren ligger det store moreneblokker som skulle tyde på at eskeren er dannet subglasialt. En annen esker ligger syd for Porsangmoen. Den er ca. 300 m lang og har retning SV. I ryggen og langs sidene er det rullestein.

Isavsmeltingen.

Da endemorener mangler i området, tyder dette på at det ikke har vært brefremstøt etter at avsmeltingen var kommet så langt som til det indre av Porsangerfjorden. Dødisen ved Skoganvarre, flere eskers og grytehull i de øvre terrasser tyder på at iallfall større partier av isen var død i avsmeltingstidens siste avsnitt.

Summary.

Some observations of quaternary deposits in Lakselvdalen, Finnmark.

Summary: Glacial striae and erratics show that the ice has moved from south to north. Ground moraine, dead ice moraine, marine and glacial-fluvial deposits occur. Terraces are formed in the marine deposits at 5 to 70 m above sea level. In the glacial fluvial deposits two terraces are found, 75 and 85 meter above sea level. The occurrence of dead ice moraine and several kettle holes in the highest terraces show that the ice was "dead" when it melted away from this area.

Litteratur.

- Crowder, D.*, 1958. The Precambrian Schists and Gneisses of Lakselv Valley. N.G.U. nr. 205, p. 17—40.
- Reusch, H.*, 1904. Fra en reise i det indre Finnmarken. N.G.U. nr. 36, p. 32—35.